

WaterPeilingen

Nummer 20

VWG Nieuwsbrief 15 februari 2023

De Nieuwsbrief van de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis verschijnt 1 x per maand rond de 15^e van de maand.

VWG ALV 30 maart

in een van de zalen van de VU Amsterdam.

Uw aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld en laat ook iets zien van de betrokkenheid van leden bij de vereniging, agenda en bijbehorende documenten worden u kort na 3 maart toegestuurd.

Zoals gebruikelijk volgt na de ALV een studiebijeenkomst, zie hier onder voor het programma.

VWG Bestuur:

Op 3 maart vergadert het bestuur ter voorbereiding op de **ALV van 30 maart a.s.**

Op 29 maart ontvangen alle bestuurders van hoogheemraad- en waterschappen een exemplaar van TWG.

Mocht u een mailbericht naar het bestuur willen sturen:

waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl

Gezocht: Nieuwe bestuursleden.

Je belangstelling zien we graag tegemoet: waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl en gaan dan met elkaar in gesprek.

Deze oproep blijft van kracht. Mocht er iemand zijn die kennis heeft van ict zaken, financiële of juridische zaken (in een snel veranderende maatschappij) dan komen we graag in contact.

VWG data:

Programma Studiedag VvW donderdag 30 maart 2023

Grenzen en grienden. Sociaal-ecologische en andere aspecten van de geschiedenis van rivieren- en kanalenlandschappen.

Locatie: Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1105, 1081 HV

[Plattegrond VU Campus - Meer over - Vrije Universiteit Amsterdam](#)

Toegang gratis, wel aanmelden i.v.m. catering: waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl

Informatie: Petra van Dam, hoogleraar Water- en Milieugeschiedenis VU, organisator:

p.j.e.m.van.dam@vu.nl

Zaal NU 02A-65 (De Boelelaan 1111, 2^e gebouw naast het hoofdgebouw)
10.00-11.45 ALV (alleen voor leden VvW)

Kantine in de kelder van het hoofdgebouw
12.00 u lunch, op eigen rekening

Zaal HG-14A33 (Hoofdgebouw, De Boelelaan 1105, 1081 HV)
13.30 -14.15 u

Dr. Jim van der Meulen, Huygens Instituut, Amsterdam - Universiteit Gent

Water(heer)schap: adellijke elites, knotwilgen en nieuw land in het Gelderse rivierengebied

14.15-15.00 u

Berco Hoegen, Staatsbosbeheer - Kenniscentrum Landschap, Rijksuniversiteit Groningen

Grienden op een gradiënt; van Heuvelland via het Gelderse rivierengebied tot de Biesbosch

15.00-15.30 u pauze

15.30-15.15 u

Ir. Ton Burgers, onafhankelijk onderzoeker

Van de Schelde naar de Rijn: de Waterwegruizies tussen Nederland en België

16.00 u sluiting

Samenvattingen

Water(heer)schap: adellijke elites, knotwilgen en nieuw land in het Gelderse rivierengebied

Voor deze lezing reizen we af naar het Gelderse rivierengebied van de vijftiende en zestiende eeuw. De waterschappen speelden een rol van betekenis in het beheren van de balans tussen water en land in het toenmalige hertogdom Gelre (1339-1795). Maar de waterschappen waren niet de enige waterstaatkundige instellingen. Adellijke elites beheersten substantiële porties van het rivierenlandschap in de vorm van zogenaamde heerlijkheden. Op grond daarvan deelde de landadel in de lusten en de lasten van het plaatselijke waterbeheer. Zo waakten ze over de gezondheid van hun plaatselijke knotwilgen en bemoeiden zich met aan- en opwassen. Procesverslagen en kaartenmateriaal geven een unieke kijk in de toenmalige ‘waterheerschappij’. De lezing is gebaseerd op Van der Meulens lopende onderzoek naar sociale elites en ‘natuurbehoud’ tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne periode.

Grienden op een gradiënt; van Heuvelland via het Gelderse rivierengebied tot de Biesbosch

Grienden zijn percelen die ingeplant zijn met wilgenstekken. In een cyclus van 1 tot 2 jaar worden de wilgentenen gesneden, dit wordt snijgriend genoemd. Hakgrienden worden in de regel om de vier jaar gehakt, het geoogste wilgenhout is langer en dikker. In deze presentatie geef ik enige eerste resultaten van mijn onlangs aangevangen promotieonderzoek naar de geschiedenis van grienden in Nederland.

De Biesbosch kan gezien worden als het centrum van de vroegmoderne griendteelt, het ging daarbij in hoofdzaak om buitendijkse gronden, en dit blijft het zwaartepunt in latere tijden. Eind 19^e eeuw is de griendcultuur op een hoogtepunt, buiten de Biesbosch komen dan ook binnendijkse grienden voor in Gelderland en in Utrecht.

Er is gekozen voor drie case-study's; de Biesbosch, delen van het Gelders rivierengebied en Limburg. Onderzoeksvragen betreffen de handel in wilgentakken, de gebruikte wilgensoorten en de toepassingen van verschillende sortimenten wilgenhout.

In dit paper ga ik in op opbrengststaten van de Rijksgrienden over de periode 1920 – 1950. Ze geven een inzicht in het griendbedrijf, in het bijzonder gericht op de productie van rijshout voor de aanleg van dijken in de Zuiderzee. Ter vergelijking kijk ik naar de dorpsgriend in Waardenburg, waarvan opbrengstrekeningen bewaard zijn over de periode 1729-1805. Hierin worden prijzen genoemd van verkopen van griend, maar ook van onderhoudswerkzaamheden. Deze eerste resultaten geven een idee in welke richting mijn onderzoek naar de plek van de grienden in de Nederlandse samenleving zich gaat ontwikkelen.

Van de Schelde naar de Rijn: de Waterwegruizies tussen Nederland en België

Het leek nooit meer goed te komen tussen België en Nederland, na de sluiting van de Schelde in 1585. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog wilde de Spaanse Infanta een kanaal van Antwerpen naar de Rijn: de Fosse Eugenia. Dat was daarna ook de wens van Napoleon: een Grand Canal naar zijn belangrijkste oorlogshaven. Tijdens het Verenigd Koninkrijk bouwde Willem I de Zuid-Willemsvaart die Luik met Rotterdam verbond, niet met Antwerpen. Na de scheiding in 1839 bouwde België die verbinding zelf: het Kempenkanaal. In het westen kwam er ruzie toen Nederland het Kreekrak afsloot. In het oosten kwam er ruzie over de Maas en de verbinding van Luik naar zee. In deze lezing beschouwen we de problemen die er waren tussen Nederland en België bij de ontwikkeling en het gebruik van grensoverschrijdende waterwegen.

Excursies 2023:

De Voorjaarsexcursie van **donderdag 1 juni** zal in de Achterhoek, waterschap Rijn & IJssel (Doetinchem), worden gehouden. Dit bezoek is al enkele keren uitgesteld vanwege alle beperkingen rond C-19. De problematiek in de Achterhoek is nog onverminderd groot: droogte op alle fronten. De oplossing zal in overleg met de regiopartners moeten worden gevonden. In deze WaterPeilingen een bijdrage van hetgeen er momenteel in het gebied in gang wordt gezet.

Op **vrijdag 6 oktober** zal het jarige Hoogheemraadschap Schieland & de Krimpenerwaard (Rotterdam) worden bezocht. Het hoogheemraadschap bestaat 750 jaar.

Vincent Erdin en Pieter Jan Hofman; Excursiecommissie.

Website:

De vereniging heeft een website die te vinden is via de zoekterm: **Waterstaatsgeschiedenis.nl**

Algemeen

Aan het begin van de maand werd op tal van plaatsen in de media ruim aandacht besteed aan de datum 31 januari/ 1 februari, ook bekend als de Beatrixvloed. Met het noemen van de datum weet iedereen direct waar het over gaat: de stormvloed die op de Nederlandse kust afkwam en daarbij grote schade in de Delta veroorzaakte.

(gedenksteen Nieuwe Veerstal, Gouda; afb. ve)

Deze steen is in de muur van de sluis in Gouda ingemetseld en geeft de waterhoogte aan van de Hollandse IJssel. Omdat de zeedijk van Schieland het niet heeft begeven werd een ramp van enorme omvang afgewend.

Bij de herdenkingen werden dit jaar als herinnering aan die ramp nieuwe gedenktekens geplaatst. Het Watersnoodmuseum in Ouwkerk gaat alle 96 dijkdoorbraken die er in het hele gebied zijn geweest markeren. Door middel van een QR code kan het verhaal worden beluisterd van wat zich daar ter plaatse in die nacht afspeelde.

Het Watersnoodmuseum kijkt niet alleen terug naar de ramp van 1953 maar blik ook vooruit: wat staat ons te wachten in de komende 70 jaar? Nederland waant zich veilig achter de Deltawerken die vanaf de jaren zestig zijn aangelegd en tot op de dag van vandaag hun nut bewijzen. Dat ook bepaalde gebieden in Nederland gevaar lopen wordt incidenteel duidelijk: het Rivierengebied, Twente en Limburg om enkele recente voorbeelden te noemen. Dat veiligheid prominent op de agenda staat wordt bewezen door de talrijke werkzaamheden die momenteel in uitvoering zijn om dijken en kades op sterkte en hoogte te brengen en rekening te houden met toekomstige scenario's waarin zowel het klimaat als de zeespiegel een belangrijke rol spelen.

Het Watersnoodmuseum laat ook zien dat grote delen van deze wereld nog steeds niet veilig zijn ingericht en dat het water eigenlijk 'vrij' spel heeft met grote schade tot gevolg. Een belangrijke les zou kunnen zijn dat kennis wereldwijd gedeeld kan worden om lessen te trekken uit overstromingen en hoe de kustlijn veiliger ingericht kan worden.

Tegelijkertijd verscheen er in een landelijk dagblad een terugblik op de storm van 3 en 4 februari 1825 ook deze storm richtte veel schade aan. De storm veroorzaakte overstromingen langs de Zuiderzeekust maar ook langs de kusten van Duitsland en Denemarken. Als VWG proberen we partners te vinden om 2025 stil te staan bij deze ramp.

Deltares publiceert overzichtskaarten overstromingsgevaar:

Op 13 februari heeft Deltares een onderzoek gepresenteerd voor grote delen van Nederland waaruit duidelijk wordt hoe groot de kans is op overstromingsgevaar en verdrinkingsgevaar. Er zijn twee jaartallen als uitgangspunt genomen: 2022 en de mogelijke situatie in 2050. De kaarten zijn naast elkaar geprojecteerd en daardoor per plaats/ regio goed te vergelijken.

Dat diepgelegen polders niet altijd een extreem gevaarlijke situatie op hoeven te leveren komt omdat er voldoende sterke dijken omheen liggen en dat polders doorgaans ook nog eens gecompartmenteerd zijn waardoor niet het hele gebied ineens volstroomt. Ook hoger gelegen delen kunnen hinder ondervinden van wateroverlast (zie Groenlo en van recenter datum Limburg).

Het rapport is te vinden via:

<https://www.deltares.nl/nl/nieuws/kaarten-van-overstromingsgevaar-voor-ruimtelijk-beleid-in-het-bijzonder-de-woningbouw/>

Vaarroute Holwerd-Ameland:

Rederij Wagenborgen die de veerdienst naar Ameland en Schiermonnikoog uitvoert ondervindt steeds meer hinder van de dichtslibbende vaargeul tussen Holwerd en Ameland. Onlangs werd besloten om enkele vaarten niet te laten varen, dat was in de week waarin het volle maan was. Vooral bij eb staat er al weinig water in de Waddenzee en een volle maan versterkt dat effect. De diepgang voor de schepen is dan niet langer gegarandeerd.

Het zou niet de eerste keer zijn dat een boot langere tijd op het wad moet blijven wachten totdat de vloed weer meer water in de vaargeul brengt.

Wie de oversteek wel eens heeft gemaakt heeft misschien de ervaring opgedaan op sommige plaatsen tussen twee denkbeeldige muren door te varen zo hoog lijken de zandplaten inmiddels te liggen ten opzichte van de salon van het schip waar de meest passagiers zitten tijdens de overtocht. Vanaf het buitendek zijn de talloze zeehonden bijna aan te raken.

Rijkswaterstaat baggert dagelijks de vaargeul uit. De Waddenzee is een natuurgebied en dat stelt regels aan de baggerwerkzaamheden: bagger mag het gebied niet uit en wordt daarom elders weer gestort. Dat zorgt er voor dat het eigenlijk het rondpompen van zand is. Stroming zorgt er voor dat het uitgebaggerde zand vroeg of laat toch weer in de vaargeul komt.

Rijkswaterstaat zoekt naar een duurzame oplossing waarbij het verplaatsen van de veerdam Bij Holwerd meer naar het westen ter hoogte van Ferwerd een serieuze optie is.

Voor wie het interessant vindt:

Lelylijn raadpleging.

De Rijksoverheid probeert informatie te verzamelen rond het verder uitwerken van de plannen om een Lelylijn tussen Lelystad-Emmeloord-Heerenveen-Drachten en Groningen/ Leeuwarden als nieuwe spoorverbinding aan te leggen.

In 2024 moet er een uitgewerkt plan liggen.

Interessant aan de vragenronde is hoe objectief de vragen zijn als delen van het tracé al tot op de centimeter vastliggen. Hoe beperk je de overlast voor omwonenden en natuur. Maar ook

wat zou de frequentie per uur moeten zijn. Dat er nog een zeer lange weg te gaan zal zijn eer er een Lelytrein zal gaan rijden mag duidelijk zijn. De Lelylijn zou bij kunnen dragen aan nieuwe zoeklocaties voor woningbouw in plaatsen langs de lijn: Emmeloord, Heerenveen en Drachten.

Of een Lelylijn zoals nu wordt voorgesteld met een eindpunt in Groningen en Leeuwarden levensvatbaar is zal moeten blijken. Verlengen naar Duitsland en daar aansluiten op het netwerk van hogesnelheidslijnen zou een grote toegevoegde waarde kunnen betekenen.

Verkiezingen waterschappen.

Alle hoogheerraad- en waterschappen besteden op hun eigen manier aandacht aan de komende verkiezingen op 15 maart, op dezelfde dag waarop de kiezer ook opgeroepen wordt om te gaan stemmen voor de leden van Provinciale Staten.

Waterschap Rijn en IJssel (Doetinchem).

In WP 19 stond een bericht over de aanleg van waterbekkens in de landgoederenzone. Inmiddels is het werk volop aan de gang en zijn er rondom verschillende landgoederen meerdere voorzieningen gemaakt om het water naar die plaatsen te leiden waar het hard nodig is om door te dringen in de haarvaten van het bekenstelsel. De regen van januari viel precies op het moment dat er al volop gebruik kon worden gemaakt van de geplaatste duikers en zo liep het gebied langzaam maar zeker vol tot op plaatsen waar misschien jarenlang geen water meer of in ieder geval veel minder water had gestaan.

(afb. waterberging bij de Wierssebroekweg; afb. ve).

De grasmat is afgegraven en hiermee is de zandlaag vrijgekomen waar het water in kan lopen en de bodem kan infiltreren. Het is een van de maatregelen, een andere is om beken minder

diep te maken of zelfs te dempen zodat het water in een beek ‘kunstmatig gedwongen’ wordt om buiten de oevers te treden en verder het gebied binnen te dringen.

(bergplaats langs de Wierssebroekweg, afb. ve)

Waterschap Vechtstromen (Almelo)

De laatste metingen wijzen uit dat het neerslagtekort bijna teniet is gedaan. Bij het weerstation Twente is dat nu – 82 mm (normaal voor deze tijd van het jaar + 150 mm) en bij Hoogeveen – 89 mm (normaal + 185 mm).

Waterschap Drents Overijsselse Delta (Zwolle)

Op dit moment worden er bij de Duinweg langs het Ettenlands kanaal voorbereidingen getroffen om het kanaal met 25 meter te verbreden.

Bij de Duinweg wordt ook een nieuwe gemaal gebouwd.

Via het Ettenlands kanaal wordt water aangevoerd maar ook afgevoerd vanuit de Weerribben-Wieden een belangrijk Natura 2000 gebied. De maatregelen moeten een sterke verbetering te zien geven van de soortenrijkdom in het natuurgebied terwijl ook de vogelstand weer op peil moet worden gebracht. Buiten het natuurgebied moet voldoende ruimte overblijven voor de landbouw die vanouds in het gebied aanwezig is.

Misschien moet hier een kanttekening geplaatst worden.

Het gebied kwam pas goed tot ontwikkeling nadat het stoomgemaal A.F. Stroink in 1920 in gebruik was genomen. De naamgever, tevens dijkgraaf drong toen aan om het plan van ingenieursbureau Hasselt & Koning nieuw leven in te blazen om het gebied te gaan ontwikkelen. Hiertoe werd eerst in 1928 de Ontginningsmaatschappij Land van Vollenhove opgericht. Vanaf 1932 werden de eerste van vele tientallen boerderijen door Staatsdomeinen gebouwd en verpacht.

In de omgeving van Scheerwolde-Wetering worden de dichtgegroeide kraggen weer open gemaakt om de natuur weer bij het nul punt te laten beginnen en vrijwel verdwenen plantensoorten de kans te geven zich te gaan vermenigvuldigen in moeraslandschap.

Om de stikstofuitstoot sterk te verminderen zijn of worden enkele boerenbedrijven opgekocht.

Waterschap Vallei en Veluwe (Apeldoorn)

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (Heerhugowaard)

Vanuit de regeling: Klimaat Actief Noorderkwartier (KAN) is in de eerste tranche 500.000 euro beschikbaar gesteld voor het realiseren van acht projecten in zeven gemeenten. In Zaandam zullen veertien schoolpleinen opnieuw worden ingericht. In Heiloo, Medemblik en Purmerend worden wegen opnieuw ingericht en krijgen ook de functie van waterberging door de aanleg van een waterbergende fundering.

In het kader van KAN is 2 miljoen euro beschikbaar. In de zomer kan opnieuw een projectvoorstel worden ingediend om mee te dingen naar een subsidiebedrag.

Waterschap Hollandse Delta (Ridderkerk)

Het waterschap heeft in samenwerking met Natuurmonumenten besloten om de Springertduinen op de kop van Goeree weer de ruimte terug te geven om spontaan te gaan groeien. De wind krijgt hiermee een belangrijke functie. Tot nu toe is het heel gebruikelijk om helmgras in te planten waardoor duinzand vastgehouden wordt. Dat ontnemt de wind de mogelijkheid om zand over het duin heen te blazen en achter die duinenrij neer te laten komen. Het duin is daardoor 'statisch' geworden. Er wordt nu een proef genomen om te kijken of het weghalen van de begroeiing een hulpmiddel kan zijn om die zandverplaatsing langs natuurlijke weg op gang te krijgen.

Deltares berekende dat voor de veiligheid het Springertduin minimaal 7.64 m NAP moet zijn en minimaal 43 meter breed. De kerven zullen op 10 m NAP worden aangebracht. Zowel het waterschap als Natuurmonumenten zullen de duinvorming nauwlettend volgen en waar nodig toch bijsturen door helmgras te planten mocht de natuur een wel erg vrije interpretatie geven aan het begrip duinvorming.

Op de website van het waterschap worden met enige regelmaat beelden geplaatst van de laatste ontwikkelingen.

Het project is niet helemaal nieuw. De zandmotor voor de kust van het Westland is een bekend voorbeeld en ook bij de duinen in Noord Holland mag de natuur zijn gang gaan. Wat wel bijzonder is: meerdere waterschappen durven een samenwerkingsverband aan te gaan met de natuur om de zeereep langs natuurlijke processen te versterken.

Waterschap Scheldestromen (Middelburg)

Uit een onafhankelijk onderzoek kwam naar voren dat de meeste respondenten de naam van het Zeeuwse waterschap kenden.

De naamsbekendheid van de andere waterschappen blijft daar soms ver bij achter. In een groot aantal gevallen weten respondenten niet de naam van het waterschap/hoogheemraadschap te noemen dat werkzaam is in het gebied waar zij wonen.

Waterschap De Dommel (Boxtel)

Op meerdere plaatsen in het gebied van het waterschap wordt gewerkt aan het herstel van beken.

Bladel: Groote Beerze.

Boxtel: Essche stroom.

Eersel: De kleine Beerze tussen Middelbeers en Vessem.

Heeze-Leende: herinrichting van beekdal Tongelreep.

Hilvarenbeek: herinrichten beekdal Hoogwindse beek.

Oirschot: herinrichten beekdal Groote Beerze.

Om er enkele te noemen, het landschap zal op deze en andere plaatsen gaan veranderen en heeft als doel: water langer vasthouden in het gebied. De problemen bij dit waterschap zijn grotendeels vergelijkbaar bij dat van waterschap Rijn en IJssel. Er is nauwelijks aanvoer van water via ,grote, rivieren die door het gebied stromen. Het meeste water is hemelwater.

2023:

800 jaar Hanzesteden, In Nederland zijn 22 Hanzesteden. België, Duitsland, Noorwegen en Polen kenden eveneens Hanzesteden. Tussen deze steden en landen was vanaf 1356 intensief handelsverkeer mogelijk door het ontstane netwerk te benutten.

16 maart: Water infodag: 1931 Congreshallen Oude Engelseweg 1 Den Bosch (loopafstand van het station). Aanvang 10.00 uur, inloop vanaf 9.00 uur. Er is een beurs, een plenair programma en voldoende ruimte en tijd om elkaar te ontmoeten.

Na 23 januari wordt het programma op de website Waterinfodag geplaatst.

30 maart: ALV en studiemiddag VU Amsterdam, zie aan het begin van deze WP.

24 mei: Rijkswaterstaat 225 jaar, dit jubileum wordt gevierd met een bijeenkomst op Fort Pannerden.

1 juni 2023: Voorjaarsexcursie Waterschap Rijn & IJssel (Doetinchem)

6 oktober 2023: Najaarsexcursie Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard 750 jaar.

2024: Volledige ingebruikname Blankenburgtunnel tussen de A-15 en A-20

2025: 7^e Lustrum VWG en 8^e lustrum SSF

2025: 1825 Overstroming langs de Zuiderzeekust (Land van Vollenhove)

2025/ 26: Overstroming grote rivieren die begon op 19 december 1925 maar liep door naar 1926

2025: Amsterdam 750 jaar stadsrechten

2027: Begin van het waterloopkundig onderzoek en oprichting Waterloopkundig Laboratorium

2027: De Unie van Waterschappen bestaat 100 jaar.

2028: 75 jaar na 31 januari/ 1 februari 1953

2030: Begin aanleg van de Stelling van Amsterdam (1880)

2032: De Afsluitdijk bestaat 100 jaar

In de komende jaren zijn er tal van herdenkingen, het overzicht zal periodiek worden bijgewerkt.

Mocht iemand belangstelling hebben om over een van de bovengenoemde gebeurtenissen een bijdrage te leveren in TWG dan zijn de richtlijnen daarvoor op de website te vinden.

Oproep:

Mochten er wijzigingen in uw adressering zijn door verhuizing of het mailadres wilt u die dan doorgeven aan: info@waterstaatsgeschiedenis.nl . Helaas komt het incidenteel voor dat het tijdschrift of een mailbericht naar een verkeerd adres wordt gestuurd.

Vincent Erdin,
secretaris VWG
15 februari 2023.